

ΣΥΝΟΨΗ:

- Στην ιεραρχία του διεθνούς – ανταγωνιστικού - συστήματος τα κράτη κατατάσσονται με βάση την ισχύ τους
- Η ισχύς είναι συνάρτηση πολλών συντελεστών
 - $Ισχύς = F (ΑΕΠ, ΑΕΠ_{κκ}, Π, Ν, Τ, Μ, Σ, Γ, Η, ΕΣ, ΕΞ, Α)$

όπου ΑΕΠ : ακαθάριστο εγχώριο προϊόν,

ΑΕΠ_{κκ} : κατά κεφαλή ΑΕΠ

Π : πληθυσμός

Ν : φυσικός πλούτος

Τ : τεχνολογία

Μ : στρατιωτική δύναμη

Σ : συμμαχίες

Γ : γεωγραφική έκταση, θέση & χαρακτηριστικά

Η : ποιότητα ηγεσίας

ΕΣ : άλλοι εσωτερικοί παράγοντες όπως ηθικό, φρόνημα, συνοχή, νομιμοποίηση κλπ

ΕΞ : εξωτερικοί παράγοντες και περιβάλλον

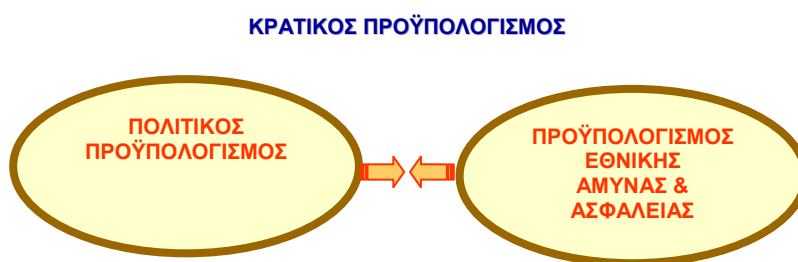
Α : άλλοι παράγοντες όπως ιδεολογική και πολιτισμική επιρροή

- **Οικονομία & άμυνα:** βασικοί συντελεστές ισχύος
- Αμφίδρομη σχέση
 - Οικονομία παρέχει τους απαραίτητους πόρους στην παραγωγή άμυνας
 - Άμυνα (στρατιωτική ισχύς) παρέχει προστασία στην οικονομία (& προστασία/προώθηση οικονομικών συμφερόντων – αόρατο χέρι & σιδηρά πυγμή)
 - Συμβάλλει στην μεγέθυνση & ανάπτυξη
 - Νέες αγορές (αρχαία Αθήνα – αποικίες, αποικιακές κατακτήσεις μεγάλων δυνάμεων, δημιουργία αυτοκρατοριών)
 - Εγχώρια παραγωγή αμυντικού υλικού – αμυντική βιομηχανία
 - Τεχνολογία και διάχυση στον πολιτικό τομέα της οικονομίας

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ & ΑΜΥΝΑ: μία δύσκολη σχέση

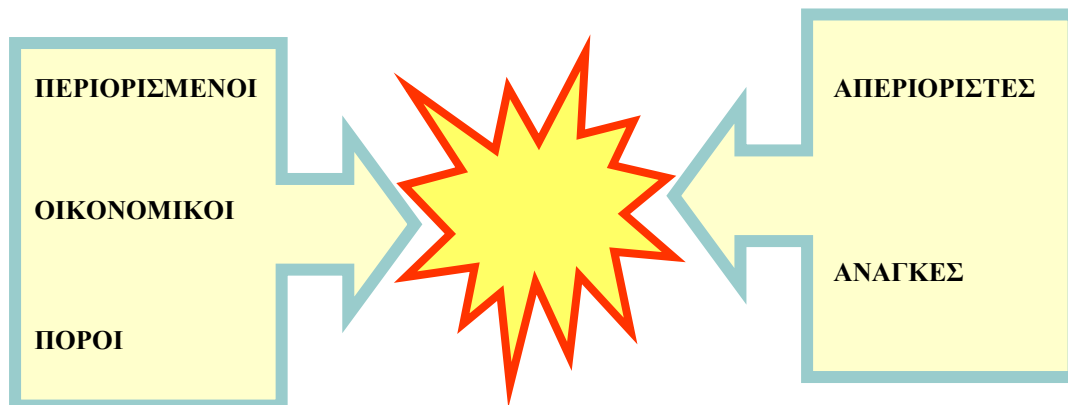
- Κάποια ερωτήματα:
 - Πόσους πόρους **χρειαζόμαστε** στην άμυνα;
 - Πόση άμυνα – στρατιωτική δύναμη **χρειαζόμαστε**;
 - Ποιες αμυντικές ανάγκες έχουμε – ποιο το διεθνές περιβάλλον – απειλές, κίνδυνοι, ευκαιρίες, προκλήσεις;
- Όμως
 - Πόσους πόρους **μπορούμε** να διαθέσουμε στην άμυνα;
 - Πόση άμυνα **μπορούμε** να παράγουμε με τους διαθέσιμους οικονομικούς πόρους;
 - Ποιες οι αντοχές της οικονομίας;
 - Προσωρινού ή μακροχρόνιου χαρακτήρα τα προβλήματα ασφάλειας που αντιμετωπίζουμε;
 - Ποιες οι **μακροχρόνιες** αντοχές της οικονομίας για να στηρίξει τις αμυντικές ανάγκες χωρίς να εξαντληθεί – χωρίς να γονατίσει οικονομικά η χώρα;

- Δύο επίπεδα «σύγκρουσης» και κόστους ευκαιρίας

❖ **Τυπικό οικονομικό δίλημμα: Βούτυρο ή κανόνια;**

ΤΥΠΙΚΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Όμως:

- Το πρόβλημα δεν περιορίζεται μόνο στην αδυναμία επαρκούς κάλυψης όλων των αμυντικών αναγκών:
 - Αν διατεθούν περισσότεροι πόροι από όσους μπορεί να αντέξει μακροχρόνια η εθνική οικονομία τότε υποσκάπτεται η δυνατότητα να ανταποκριθεί η χώρα σε μακροχρόνιο ορίζοντα στις αμυντικές ανάγκες που το διεθνές περιβάλλον δημιουργεί
- Η διάθεση πόρων στην άμυνα εξαρτάται τόσο από τους υφιστάμενους εισοδηματικούς περιορισμούς όσο και από την αδήριτη ανάγκη να μην υποθηκεύεται η μακροχρόνια ανάπτυξη της οικονομίας
- Λεπτή ισορροπία μεταξύ **αμυντικών αναγκών** και **οικονομικών αντοχών**
- Αγώνας αντοχής και όχι ταχύτητας
 - Οικονομία και άμυνα: σχέση αμφίδρομη συνεπώς ζητούμενο είναι να **βελτιστοποιήσουμε** την σύνδεση της άμυνας με την οικονομία, να **ελαχιστοποιήσουμε** το κόστος, να **μεγιστοποιήσουμε** τα οφέλη

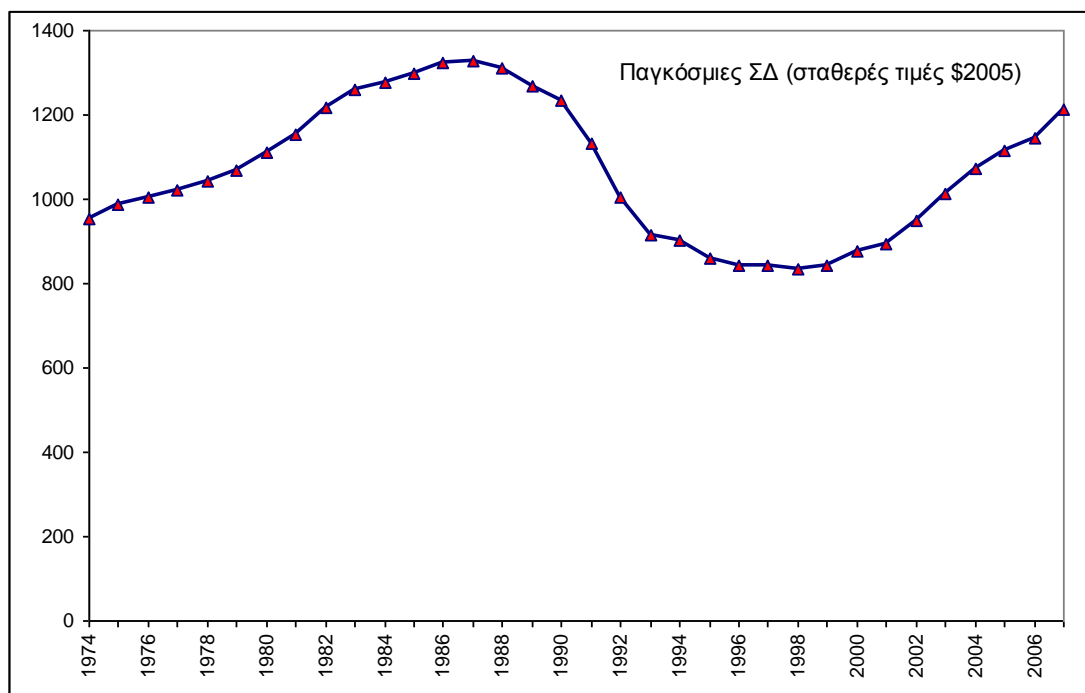
Ο τομέας της άμυνας παγκοσμίως:

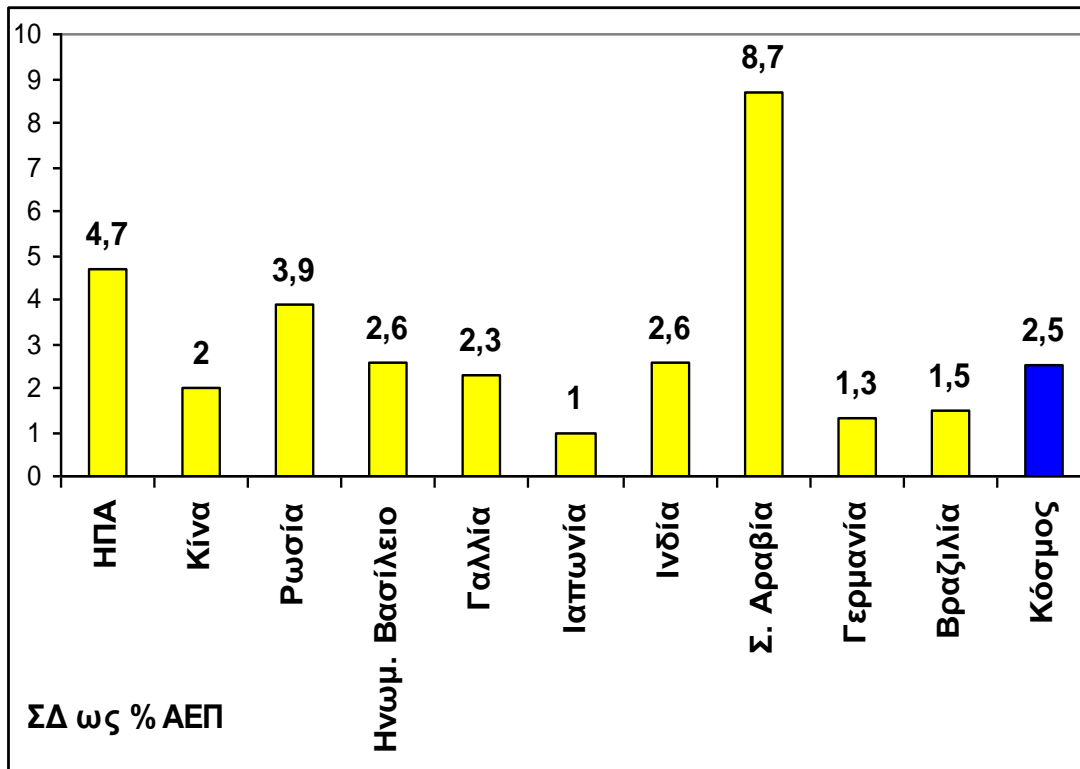
- Δείκτες
 - Στρατιωτικές δαπάνες
 - Στρατιωτικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ
 - Ένοπλες δυνάμεις
 - Ένοπλες δυνάμεις ως ποσοστό του πληθυσμού ή του οικονομικά ενεργού πληθυσμού
 - Παραγωγή και εμπόριο οπλικών συστημάτων & στρατιωτικού υλικού
 - Μέγεθος πολεμικής βιομηχανίας
 - Απασχολούμενοι
 - Κύκλος εργασιών
 - Εξαγωγές/εισαγωγές
 - Δαπάνες E&A

- Παγκόσμιες στρατιωτικές δαπάνες αντανakλούν την κατάσταση που επικρατεί στο διεθνές σύστημα: ένταση ή ύφεση
- Η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου χαρακτηρίστηκε από τον εξοπλιστικό ανταγωνισμό Ανατολής – Δύσης
 - Συνεχής αυξητική τάση στις παγκόσμιες ΣΔ
- Μεταδιπολική περίοδος:
 - Έντονες πτωτικές τάσεις τα πρώτα χρόνια (αισιοδοξία ως προς το διεθνές σύστημα, το «τέλος της ιστορίας» κλπ)
 - Πτωτική τάση αντιστρέφεται προς τα τέλη της δεκαετίας του '90
 - Έκτοτε σταθερά ανοδικές τάσεις

Ειδικότερα:

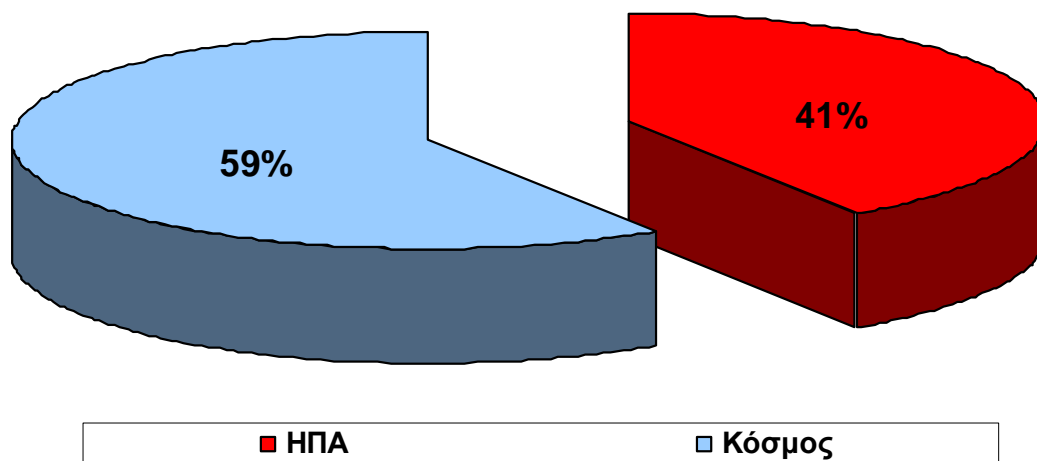
- Το 2011 οι παγκόσμιες ΣΔ εκτιμώνται σε περίπου **\$1,7 τρισ.**
- Αύξηση σε σχέση με το 2010 της τάξεως του **0,3%**
- 2002-2011: Από το 2000 η συνολική αύξηση των παγκόσμιων ΣΔ ήταν της τάξεως του **42%**
 - 59% για τις ΗΠΑ, 170% για την Κίνα, 790% για τη Ρωσία, 66% για την Ινδία, 90% Σ. Αραβία
 - Ένας πολύ μικρός αριθμός χωρών είναι αυτές που δαπανούν το συντριπτικά μεγαλύτερο ποσοστό των παγκόσμιων στρατιωτικών δαπανών: **το 75% του συνόλου του \$1,7 τρις. αναλογεί σε 10 μόνο χώρες**
- Αντιστοιχούσαν στο **2.5%** του παγκόσμιου ΑΕΠ
- Ή σε **\$230** κατά κεφαλή περίπου

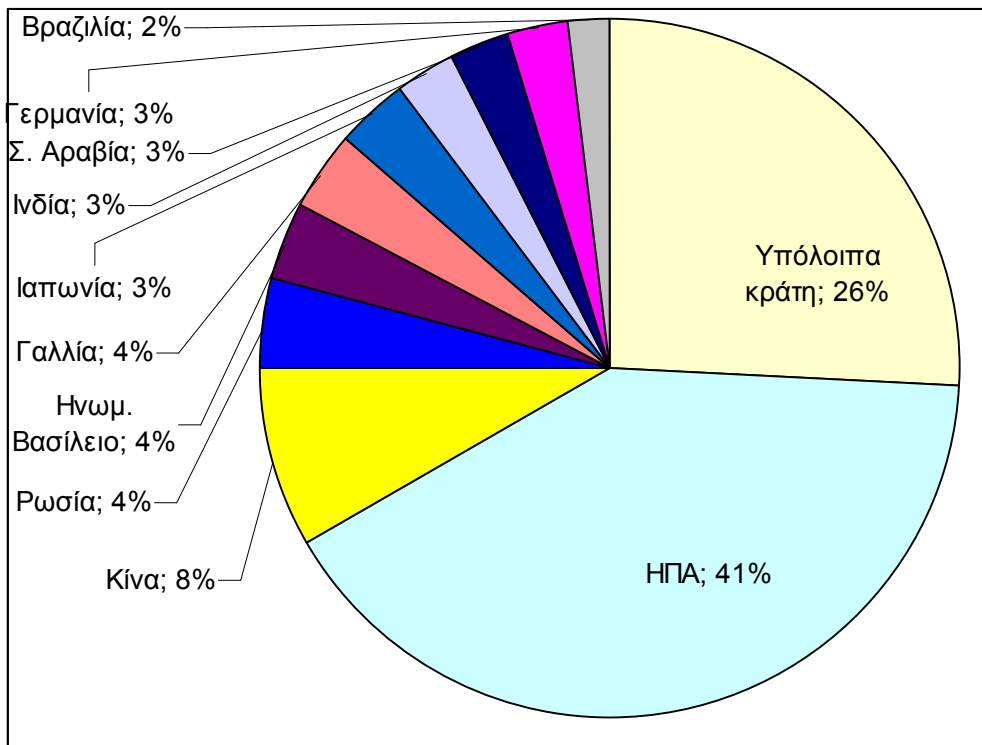

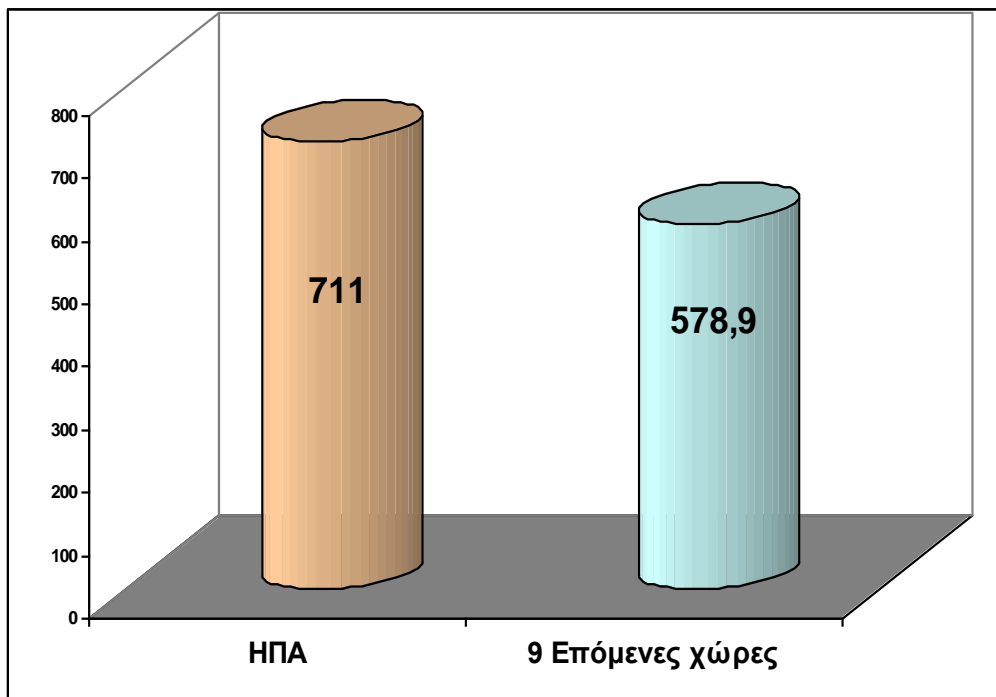
- Βασικό χαρακτηριστικό των παγκόσμιων ΣΔ η άνιση κατανομή

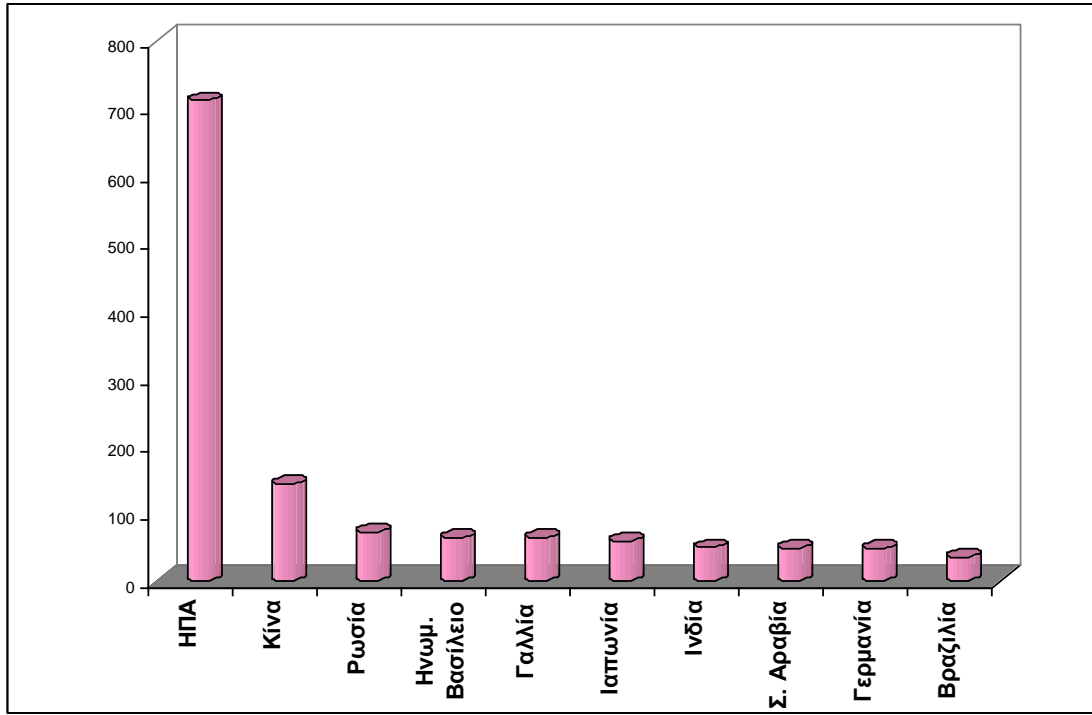
% κατανομή παγκόσμιων ΣΔ 2011

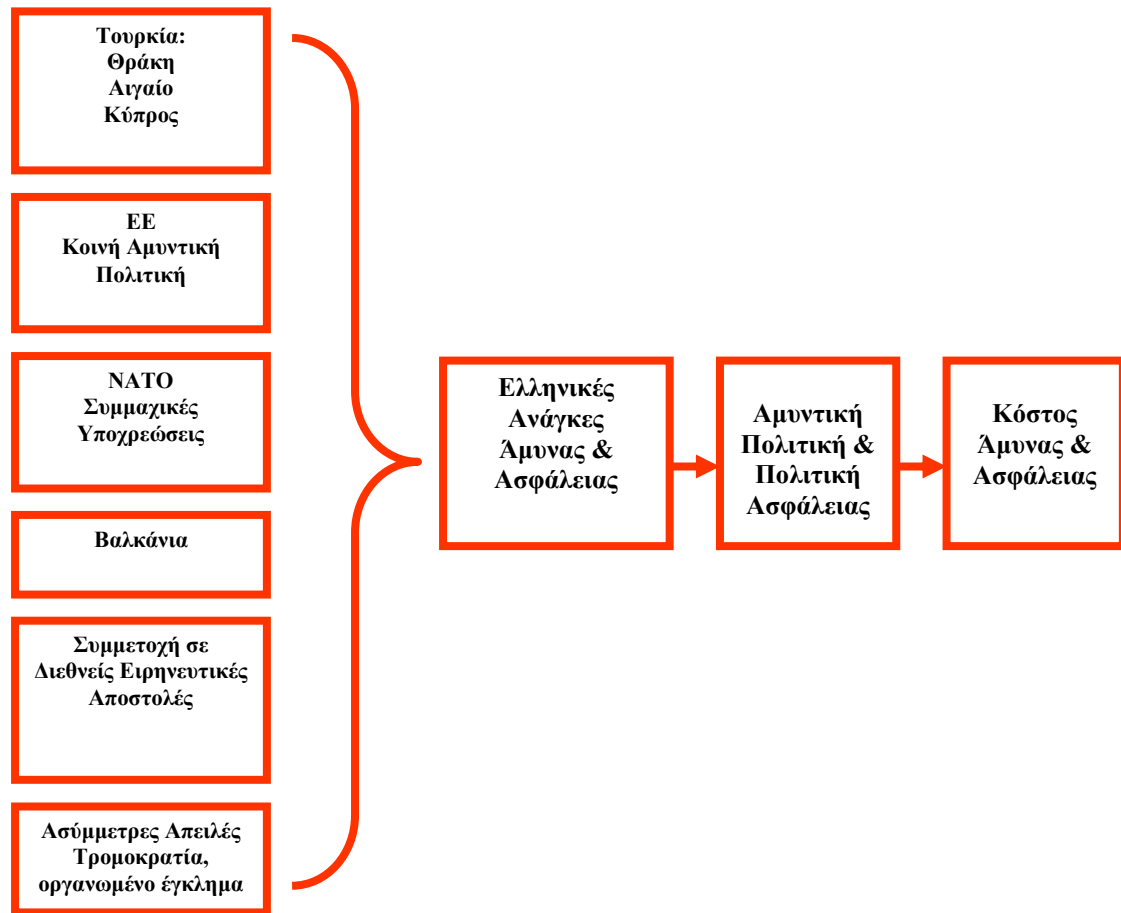

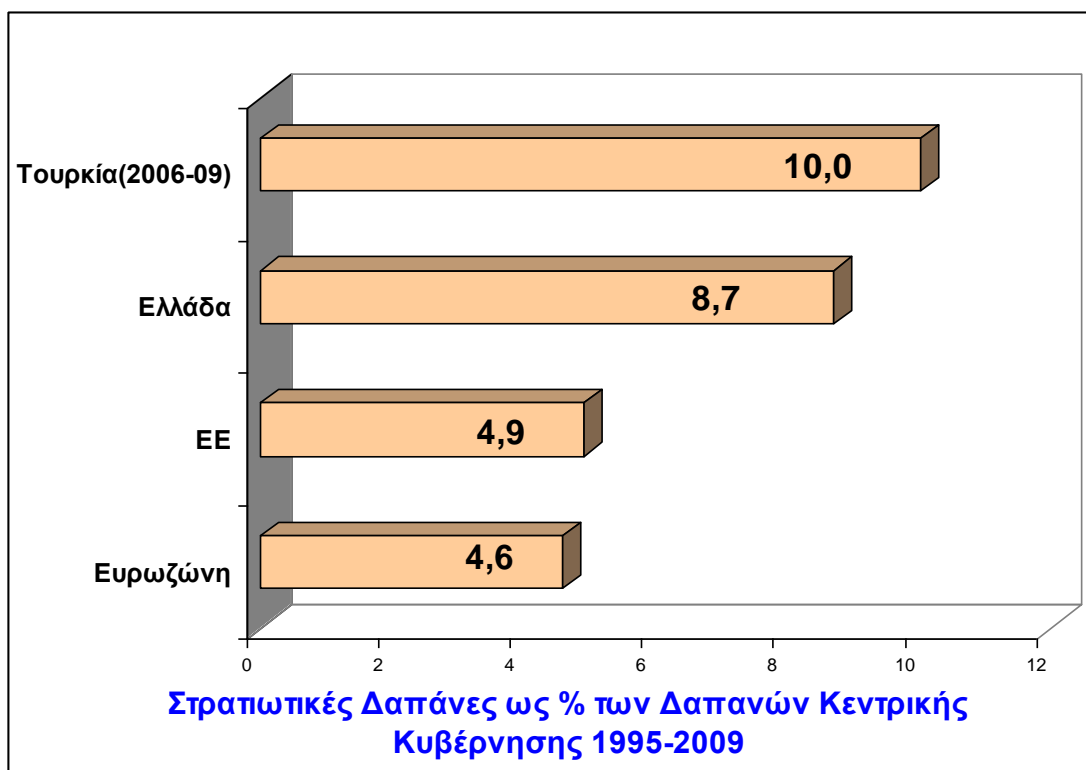
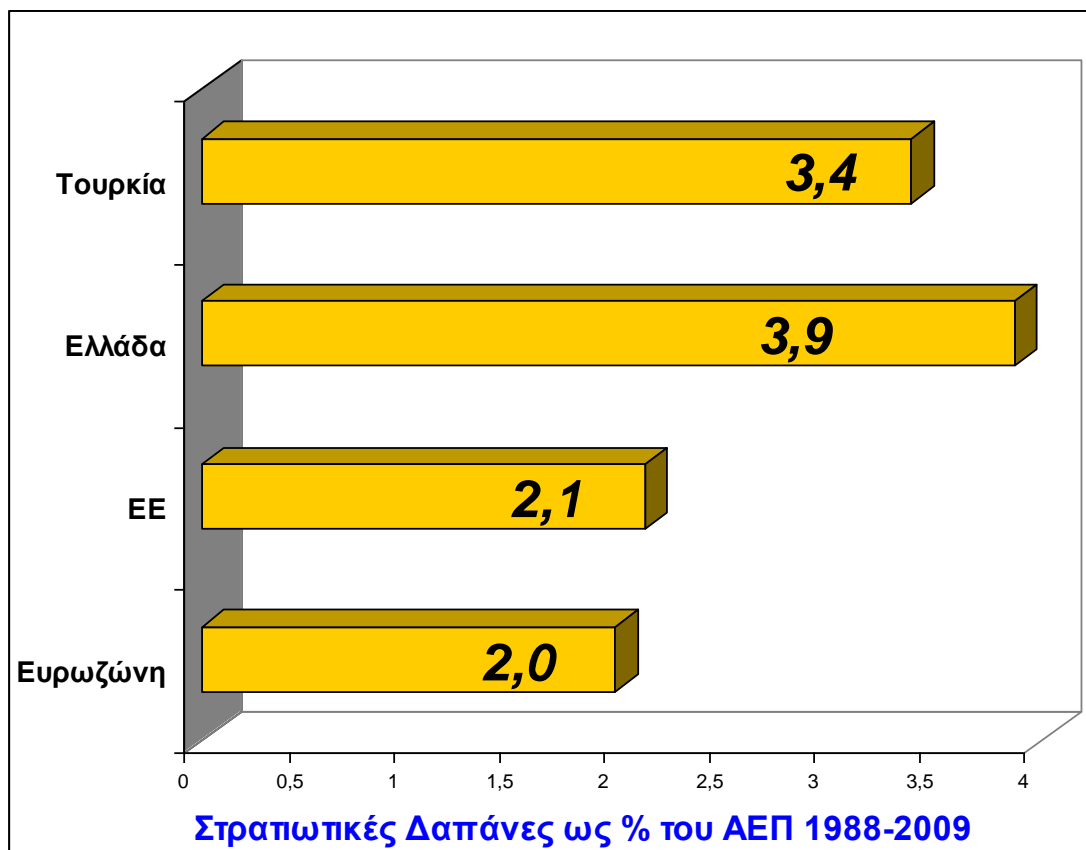
Κάποιες συγκρίσεις: ΣΔ σε απόλυτα μεγέθη

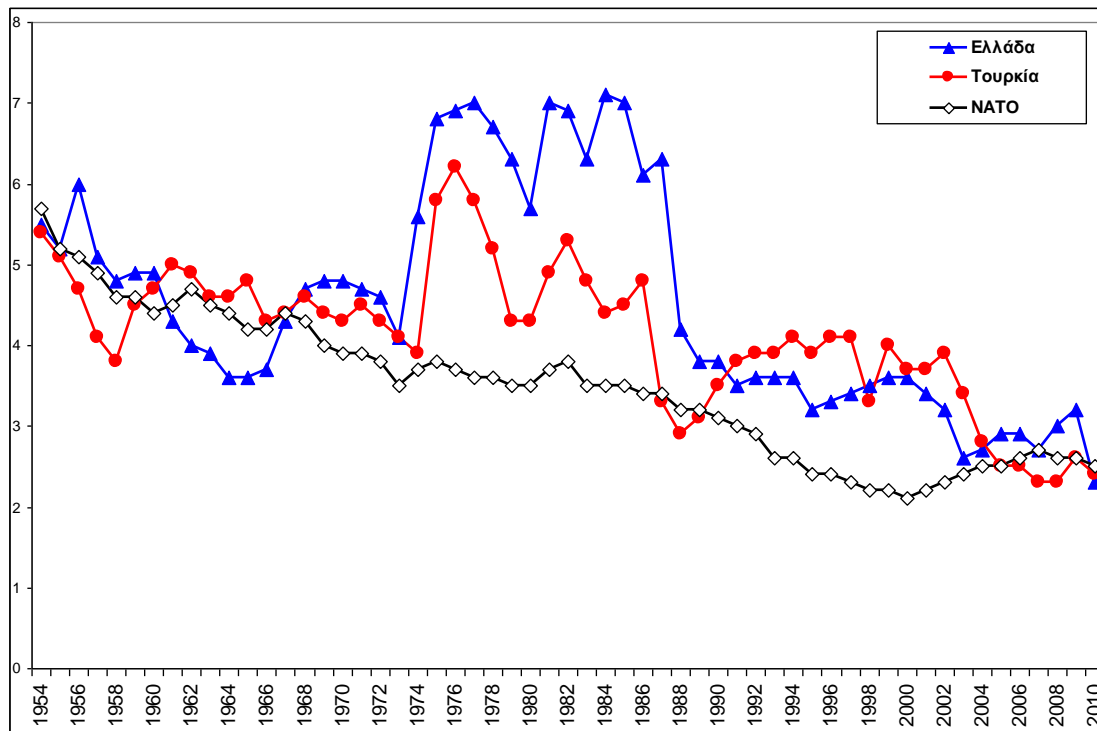

Ελληνικές αμυντικές ανάγκες & υποχρεώσεις

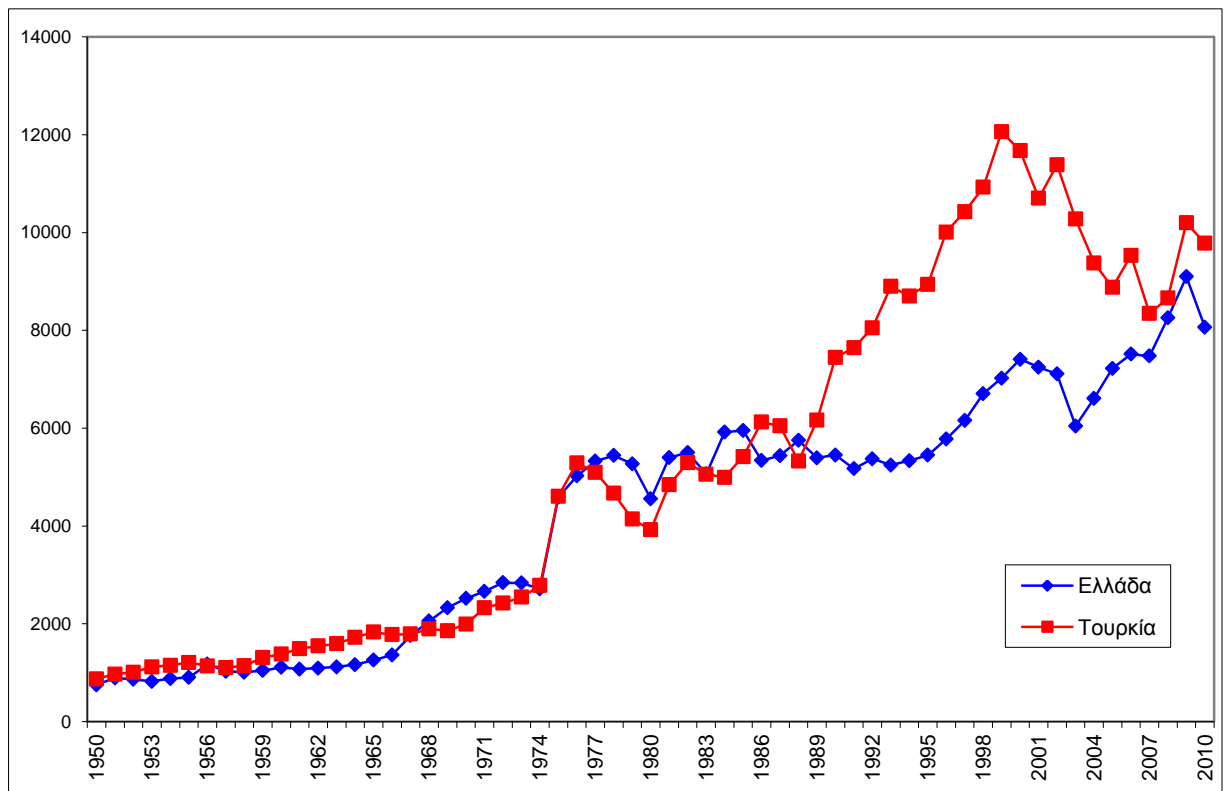

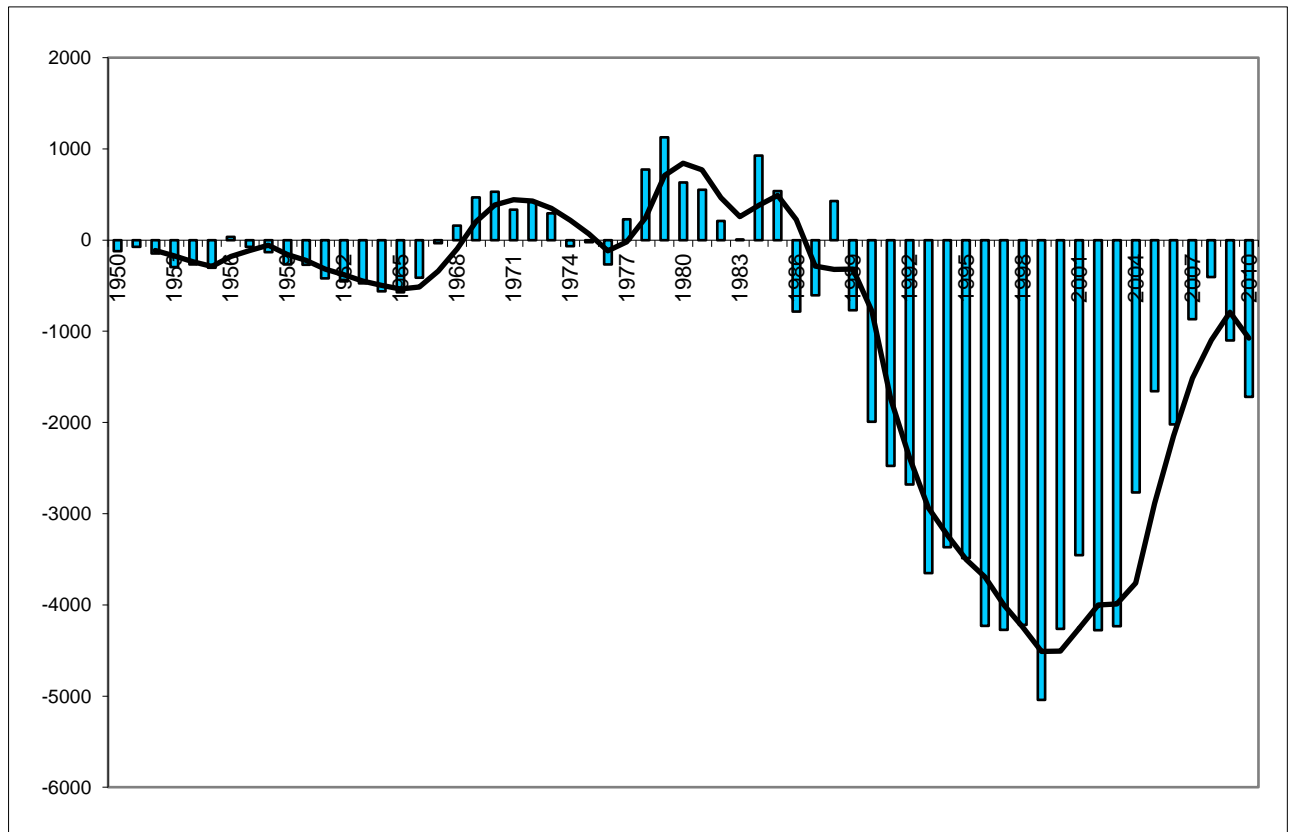

Συγκρίσεις με NATO

ΣΔ Ελλάδας – Τουρκίας σε απόλυτα μεγέθη (\$ σταθερές τιμές)

- Ελληνοτουρκικός εξοπλιστικός ανταγωνισμός
- Η Ελλάδα και η Τουρκία συγκαταλέγονται μεταξύ των μεγαλύτερων εισαγωγέων οπλικών συστημάτων παγκοσμίως.

Εξοπλιστικοί ανταγωνισμοί - υποδείγματα

- Το υπόδειγμα Richardson
 - Τμήματα του πρωτοδημοσιεύτηκαν στο *Journal of Royal Statistical Society*, 1939
 - Μετά θάνατο έκδοση της συμβολής του: *Arms and Insecurity*, 1960
- Σημαντικές συμβολές κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου εστιάζοντας στις δύο υπερδυνάμεις, τους εξοπλισμούς τους, την στρατηγική τους κλπ (εποχή MAD)
 - Rapoport 1957, Schelling 1966, Boulding 1962
- Ορισμός εξοπλιστικών ανταγωνισμών: **Κράτη ή συμμαχίες που εμπλέκονται σε ανταγωνιστικές αυξήσεις στο οπλοστάσιο και το στρατιωτικό προσωπικό τους**
- Χαρακτηριστικό εξοπλιστικών ανταγωνισμών: **δράση - αντίδραση**

Υπόδειγμα Richardson

“η δυσαρέσκεια με διεθνείς ή διακρατικές συνθήκες... τα συναισθήματα ανησυχίας και κινδύνου τα οποία προκαλούν οι εξοπλισμοί αντιπάλων κρατών... και κατά συνέπεια ο ανταγωνισμός τους ο οποίος επηρεάζεται από τις διαφορές των εξοπλισμών μεταξύ των δύο κρατών παρά από το απόλυτο μέγεθος αυτών”

- εξοπλιστικός ανταγωνισμός μεταξύ δύο κρατών A και B:

κράτος A: $dX/dt = kY$

κράτος B: $dY/dt = lX$

όπου t : χρόνος

X : οι στρατιωτικές δυνατότητες του κράτους A εκφρασμένες ως στρατιωτικές δαπάνες

Y : οι στρατιωτικές δυνατότητες του κράτους B εκφρασμένες ως στρατιωτικές δαπάνες

k & l: θετικοί συντελεστές τους οποίους ο Richardson ονομάζει “**συντελεστές άμυνας**”

- όμως συμπεριλαμβάνοντας το **οικονομικό βάρος** εξοπλισμών τότε:

$$dX/dt = kY - aX$$

$$dY/dt = IX - bY$$

όπου οι a και b είναι σταθερές για το οικονομικό κόστος/οικονομική κόπωση εξοπλισμών

- Συμπεριέλαβε στο υπόδειγμά του δύο ακόμα θετικές σταθερές, g και h , τις οποίες ονόμασε **συντελεστές δυσαρέσκειας**
 - αφορούν εν ισχύ διεθνείς ή διακρατικές συμφωνίες οι οποίες θεωρούνται ως επιζήμιες για τα συμφέροντα της χώρας.
 - Άρα επιθυμητή η κατάργησή τους ή η αλλαγή μέρους των προβλεπόμενων διευθετήσεων.
 - Η επαύξηση της στρατιωτικής ισχύος μίας χώρας συμβάλλει στην δυνατότητα που αυτή διαθέτει να αμφισβητήσει εμπράκτως τα προβλεπόμενα από την(ις) συνθήκη(ες) και να επιχειρήσει την μερική ή ολική αναθεώρησή τους.
- Οπότε με την εισαγωγή των g και h , το υπόδειγμα μεταβάλλεται ως εξής:

κράτος A: $dX/dt = kY - aX + g$

κράτος B: $dY/dt = IX - bY + h$

Ερωτήματα:

- Είναι ευσταθείς ή ασταθείς οι εξοπλιστικοί ανταγωνισμοί;
- Από ποιους παράγοντες εξαρτάται η ευστάθεια ή αστάθεια τους;
- Οδηγούν πάντοτε σε καταστάσεις ισορροπίας;
- Πως σχετίζονται με τις οικονομικές δυνατότητες των κρατών και πως επηρεάζονται από αυτές;
- Πως άλλοι παίκτες (κράτη) μπορούν να επηρεάσουν τον εξοπλιστικό ανταγωνισμό μίας διάδας κρατών;

Μεθοδολογικά ζητήματα στην εμπειρική διερεύνηση εξοπλιστικών ανταγωνισμών

- Ορισμός: Κράτη ή συμμαχίες που εμπλέκονται σε ανταγωνιστικές αυξήσεις στο οπλοστάσιο και το στρατιωτικό προσωπικό τους
 - Στρατιωτική ισχύς προσδιορίζεται από το *οπλοστάσιο* ήτοι το απόθεμα οπλικών συστημάτων
 - Είναι οι ΣΔ η κατάλληλη μεταβλητή;
 - Οι ΣΔ είναι μία χρηματοροή που συμπεριλαμβάνει από συντάξεις, μισθούς, νοσήλια έως δαπάνες προμηθειών και Ε&Α
 - Σημασία έχει τόσο το απόθεμα όσο και ο ρυθμός απαξίωσης των οπλικών συστημάτων.
 - Τι σημαίνει πρακτικά αν οι ΣΔ < ή > αυτού του ρυθμού;
 - Αν οι ΣΔ είναι ακατάλληλη μεταβλητή τότε τι επιλογές υπάρχουν;
- Έστω ότι απουσία άλλου δείκτη χρησιμοποιούνται ως μεταβλητή οι ΣΔ
 - Ως απόλυτο μέγεθος ή ως % του ΑΕΠ;
 - Ως απόλυτο μέγεθος αντιπροσωπεύουν την «αγοραστική δύναμη»
 - Ως % ΑΕΠ την οικονομική επιβάρυνση αλλά και την αποφασιστικότητα του κράτους
- Άλλοι προσδιοριστικοί παράγοντες των ΣΔ:
 - ΑΕΠ
 - Συμμαχίες
 - Εσωτερική ασφάλεια
 - Άλλα «μέτωπα» εξωτερικής ασφάλειας
 - Ρόλος στρατιωτικών
- Χρονική περίοδος διερεύνησης
 - Έχει παραμείνει αμετάβλητη αυτή η σχέση;
- Πότε εμπειρικά «αποδεικνύεται» εξοπλιστικός ανταγωνισμός; Μόνο όταν εντοπίζεται αμφίδρομη αιτιώδης σχέση;

Η ελληνοτουρκική περίπτωση:

Εμπειρική διερεύνηση με ελέγχους αιτιότητας

<i>A</i>	<i>ΣΔ Ελλάδος</i>	\longrightarrow	<i>ΣΔ Τουρκίας</i>
<i>B</i>	<i>ΣΔ Ελλάδος</i>	\longleftarrow	<i>ΣΔ Τουρκίας</i>
<i>Γ</i>	<i>ΣΔ Ελλάδος</i>	\longleftrightarrow	<i>ΣΔ Τουρκίας</i>
<i>Δ</i>	<i>ΣΔ Ελλάδος</i>	$\cdots\cdots\cdots$	<i>ΣΔ Τουρκίας</i>

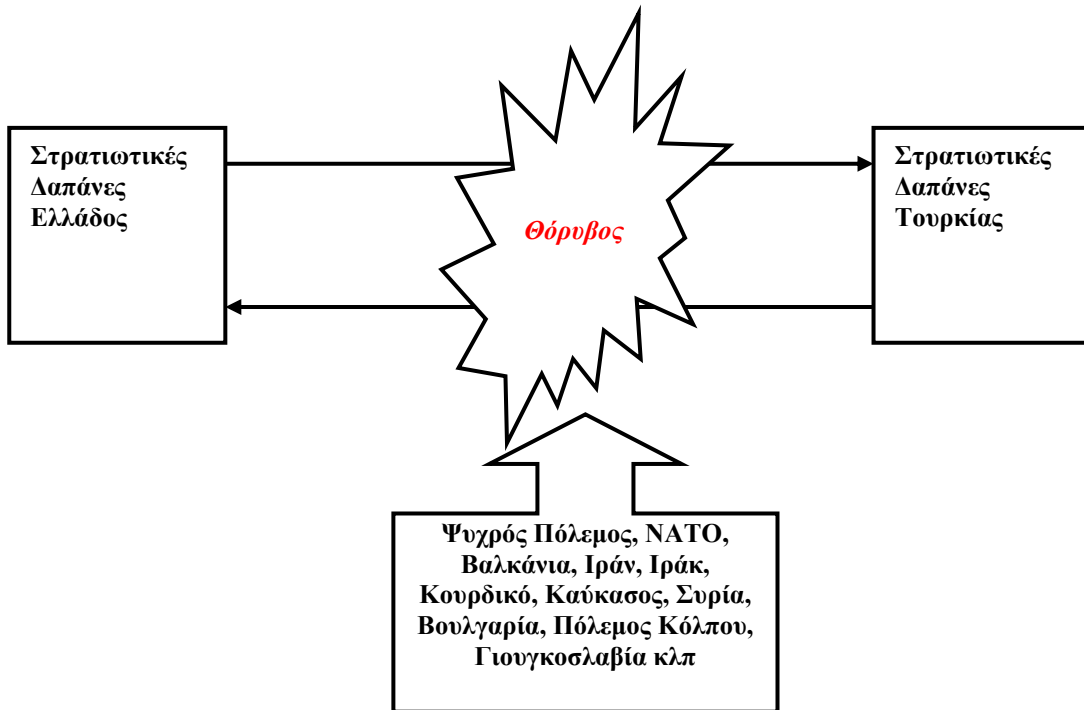
Εμπειρική αναζήτηση κάποιας αιτιώδους σχέσης μεταξύ των ΣΔ Ελλάδος-Τουρκίας με τα αποτελέσματα να ποικίλουν ανάλογα:

- Με την χρονική περίοδο που οι έλεγχοι καλύπτουν
- Με την οικονομετρική μεθοδολογία που ακολουθείται
- Με τις χρονοσειρές που χρησιμοποιούνται στις εκτιμήσεις (ΣΔ ή ΣΔ/ΑΕΠ)

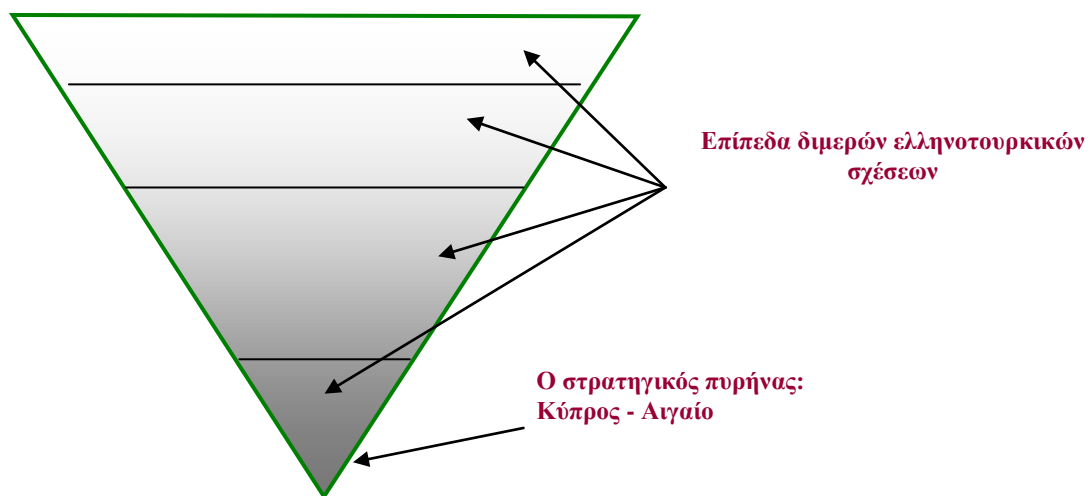
Αποτελέσματα που εντοπίζουν:

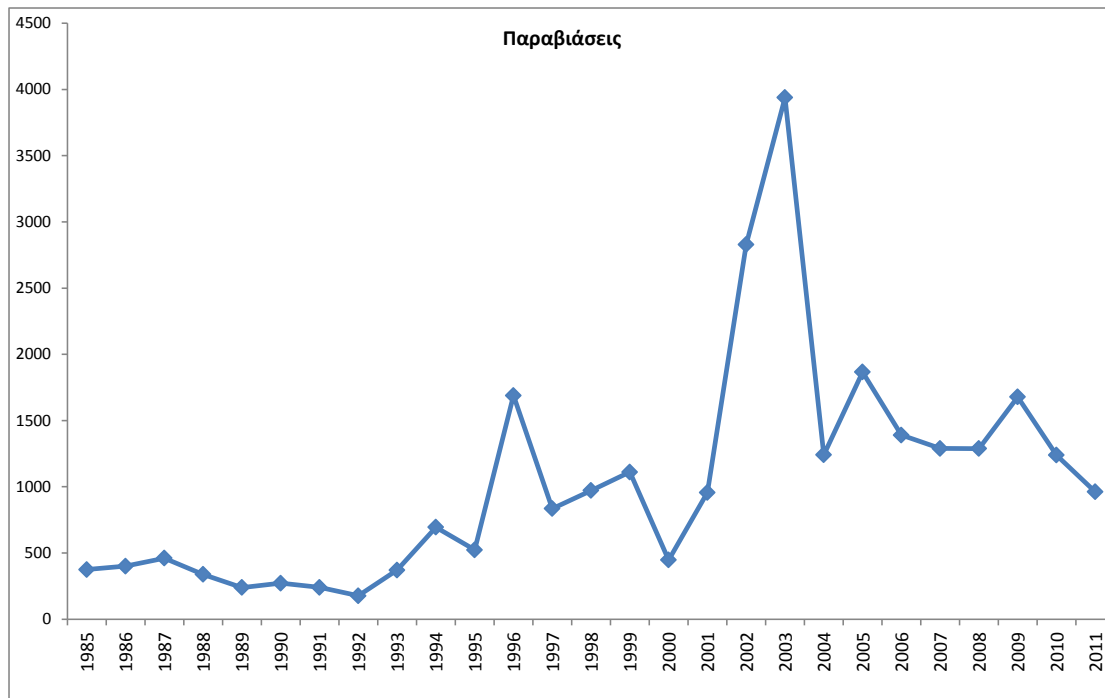
- **Αμφίδρομη αιτιώδη σχέση**
- **Μονόδρομη φορά αιτιότητας**
- **Ανυπαρξία αιτιώδους σχέσης**

Η αλληλεπίδραση των ελληνικών και τουρκικών στρατιωτικών δαπανών και οι επιπτώσεις του εξωτερικού θορύβου.

Και η πρόοδος στις ελληνοτουρκικές σχέσεις:

Εν κατακλείδι:

- Αποτελούν οι στρατιωτικές δαπάνες την σωστή μεταβλητή που πρέπει να χρησιμοποιήσουμε; ΣΔ: **χρηματοροή**
 - Συμπεριλαμβάνονται κατηγορίες δαπάνης όπως κόστη συντήρησης υπάρχοντος υλικού, λειτουργικά κόστη, κόστη υποδομής, εκπαίδευσης, σίτισης, έρευνας και ανάπτυξης, συντάξεις, μισθοί και φυσικά κόστη αγοράς νέου κεφαλαιουχικού εξοπλισμού.
 - Καταλληλότερο για να εντοπισθεί η ύπαρξη ενός εξοπλιστικού ανταγωνισμού οι δαπάνες αγοράς νέου υλικού: **απόθεμα** (όμως: απόσβεση, απαξίωση παλαιότερου υλικού & αντικατάσταση;)
- Η εξεταζόμενη περίοδος δεν είναι ομοιογενής. Σημαντικότερες μεταβολές έχουν επέλθει τόσο στις διμερείς σχέσεις όσο και στο ευρύτερο γεωπολιτικό περιβάλλον (π.χ. τερματισμός Ψυχρού Πόλεμου και διπολισμού): εξωτερικός θόρυβος.
- Ως γνωστό οι παράγοντες που επηρεάζουν το ύψος, τη διάρθρωση αλλά και τις μεταβολές των στρατιωτικών δαπανών μίας χώρας είναι πολλοί και μεταβαλλόμενοι

Η παγκόσμια αγορά οπλικών συστημάτων: η πλευρά της προσφοράς και η πλευρά της ζήτησης

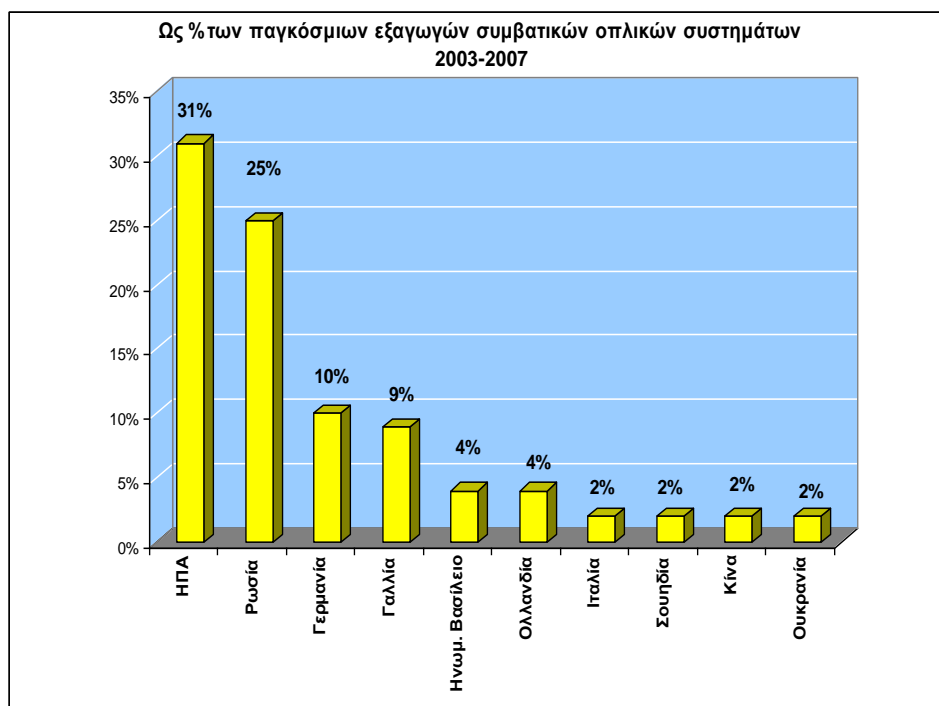
- Δύσκολη η παρακολούθηση των σχετικών εμπορικών ροών & η ακριβής καταγραφή του μεγέθους του παγκόσμιου εμπορίου σε αμυντικό υλικό
 - Μυστικότητα συμφωνιών τόσο ως προς την ποσότητα όσο και ως προς την τιμή (σημαντικές διαφοροποιήσεις ως προς τα χαρακτηριστικά σύνθετων οπλικών συστημάτων που διαφοροποιούν σημαντικά το κόστος της αγοράς π.χ. κινητήρες αεροσκαφών, ηλεκτρονικά συστήματα κλπ)
 - Δεν υπάρχει ειδικός κωδικός για την καταγραφή του διεθνούς εμπορίου σε αμυντικό υλικό
 - Αρκετά προϊόντα είναι διπλής χρήσης (πολιτικής και στρατιωτικής)
- Οι περισσότερες χώρες είναι «καθαροί» εισαγωγείς αμυντικού υλικού
 - Όλες σχεδόν οι χώρες εισάγουν, ελάχιστες μπορούν να θεωρηθούν ως εν δυνάμει έχουσες πλήρη αυτάρκεια
- Λίγοι μεγάλοι παραγωγοί – ολιγοπωλιακή οργάνωση της αγοράς
 - Σχεδόν πλήρως ελεγχόμενη αγορά
 - Οι εξαγωγές τελούν υπό την άμεσο έλεγχο και την εποπτεία των κυβερνήσεων
 - Οι «πελάτες» είναι άλλα κράτη
 - Άμεση σύνδεση με την εξωτερική πολιτική και τις στρατηγικές επιδιώξεις της χώρας που εξάγει

Το μέγεθος της αγοράς:

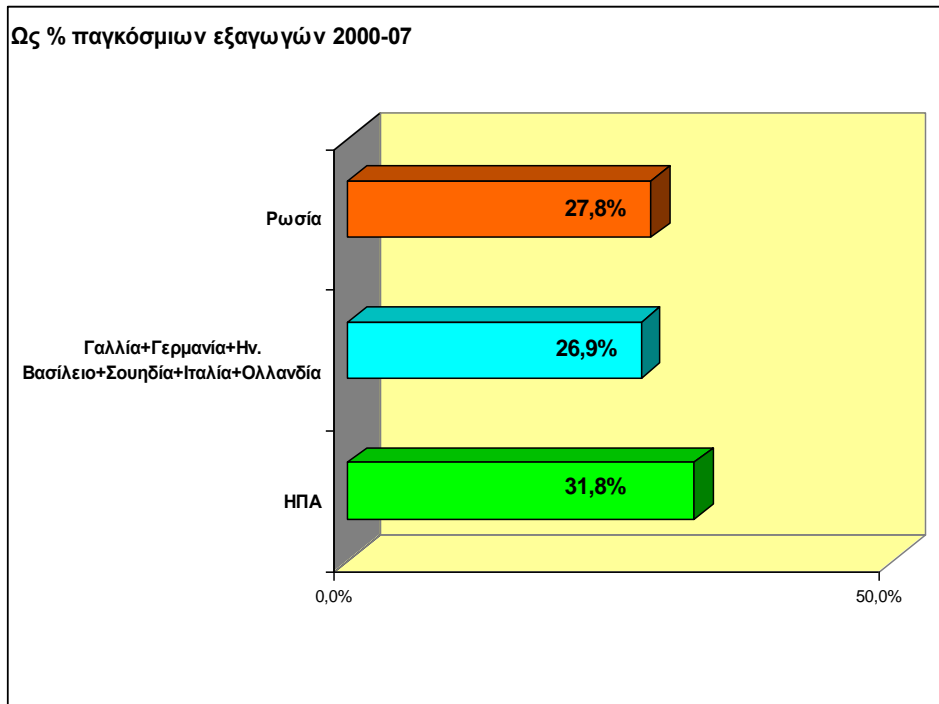
- Ολιγοπωλιακή διάρθρωση: 2003-07 το **85%** του εμπορίου αφορούσε εξαγωγές από 8 μόνο χώρες
- Το 2003-07 το **75%** από ΗΠΑ, Ρωσία, Γερμανία, Γαλλία
- Για το 2007 συνολική αξία εκτιμάται σε \$24,2 δισ. (τιμές 1990)
- Για το 2003-07 σε \$ 111,5 δισ. (τιμές 1990)

2003-07	ΗΠΑ	Ρωσία	Γερμανία	Γαλλία
Πωλίσεις σε	71 χώρες	45 χώρες	49 χώρες	43 χώρες
	N. Κορέα 12%	Κίνα 45%	Τουρκία 15%	ΗΑΕ 41%
	Ισραήλ 12%	Ινδία 22%	Ελλάδα 14%	Ελλάδα 12%
	ΗΑΕ 9%	Βενεζουέλα 5%	N. Αφρική 12%	Σ. Αραβία 9%
	Ελλάδα 6%	Αλγερία 4%	Αυστραλία 9%	Σιγκαπούρη 7%

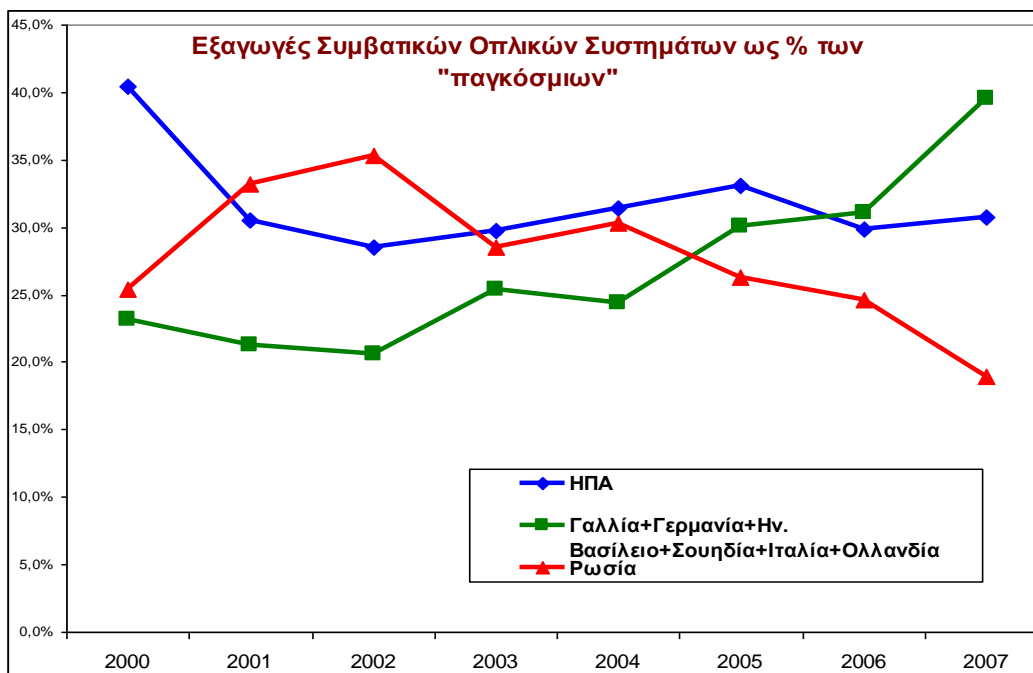
Κατανομή εξαγωγών

- Ουσιαστικά η αγορά είναι «τριχοτομημένη»

- Τα μερίδια της αγοράς όμως παρουσιάζουν διακύμανση

- Η πλευρά της ζήτησης
 - Πολλοί αγοραστές

